

TÖVBE VE ÖNEMİ¹

Yaratıkların en mükemmeli olan insana yüce Allah, çeşitli özellikler ve farklı güzellikler vermiştir. İnsan iyi ve kötü, hayır ve şer, sevap ve günah olan şeyleri yapabilecek yetenekte yaratılmıştır. Günahsız olarak doğan insan, ergenlik çağından sonra nefesine ve şeytana uyararak günah işleyebilir. Bu itibarla Allah'ın koruması altında bulunan Peygamberler hariç bütün insanların az çok günahı vardır. Peygamberimizin (a.s.)

كل بني ادم خطاء

"Ademoğullarının hepsi günahkardır"² hadisi bu gerçeği ifade etmektedir.

Günah işleyebilen bir varlık olması nedeniyle Yüce Allah günahattan kurtuluş yolu olarak "tövbe kapısını" insanlara açmıştır. Her insanın tövbeye ihtiyacı vardır. Önemli olan hiç günah işlememek değil günahta ısrar etmemektir. Peygamberimizin

خير الخطائين التوابون

"Günahkârların en hayırlısı tövbe edenlerdir"³ hadisi buna işaret etmektedir.

Müslüman'ın günahlarına tövbe etmesi dînî bir görevdir. Bu görev ömür boyunca devam eder. Beşer olarak günah işlemekten tamamen kendimizi koruyamayız. Ancak hatalarımız ve işlediğimiz günahlar bizi huzursuz eder, bir çıkış yolu ararız. İşte böyle bir durumda Yüce Rabbimiz bize aradığımız o çıkış yolunu göstermiş, bize mutluluk verecek, günahların affına vesile olacak tövbe kapısını ardına kadar açmıştır, yeter ki insan tövbe etsin, Allah'a yönelebilirsin.

I. TÖVBENİN TANIMI

Sözlükte "dönmek ve vazgeçmek" anlamına gelen ve daha çok Allah'a dönme ve yönelmeyi ifade eden "**tövbe**"; "günah ve hataların verdiği iç sancısı ve kötü huyları iyi huylarla değiştirmedir."⁴

Din ıstılahında "**tövbe**"; insanın işlediği günahını anlayıp, onu bırakması ve Allah'a dönüp O'ndan, yaptığı kötülüğü ve işlediği günahı affedip bağışlamasını dilemesi, pişman olduğunu da belirterek yalnız O'na yalvarması demektir.⁵

"**Tövbe**"; kişinin şirk, küfür ve nifaktan îmana, isyandan itaate, günahattan sevaba, yanlıştan doğruya yönelmesidir. Bu itibarla tövbe, imanın ilk makamı, hak yolculuğunun başlangıcı ve Allah'a ulaşma kapısının anahtarıdır.

Tövbe, sırf günah olduğu için pişmanlık duyularak o günahattan vazgeçmektir. Günah işlemiş olmaktan dolayı vicdanında oluşan tepkiden dolayı değil de bedenine, malına veya şerefine zarar verme gibi bir endişeden veya umduğu bir dünya menfaatini elde etmek arzusundan dolayı kötülükten vazgeçmek tövbe değildir. Asıl tövbe, menfaatini görse dahi yaptığı günahın çirkinliğini hissedip ondan vazgeçmektir.⁶ Bir sahâbînin, sorusu üzerine Peygamberimiz günahı,

الائم ما حاك في نفسك وكرهت ان يطلع عليه الناس

¹ Bu bölüm Din İşleri Yüksek Kurul Başkanvekili **Mehmet Kaya KURT** tarafından hazırlanmıştır.

² İbn-i Mace, Zühd, 30. No: 4251, .II. 1420.

³ İbn-i Mace, Zühd, 30. No: 4251, .II. 1420.

⁴ Gazali, Ebû Hamid Muhammed, *İhyâ-u Ulumi'd-Dîn*, Tercüme Ahmet Serdaroğlu, Bedir Yayınevi İstanbul, tarihsiz.

⁵ Sadık Kılıç, *Kur'an'da Günah Kavramı*, s. 376. Hibaş Yayınevi, Konya 1984.

⁶ bk. Hamid Yazır, *Hak Dinî Kur'an Dili*, VIII, 164. Sadeleştiren İsmail Karaçam, Emin Işık, Abdullah Yücel. Azim Dağıtım, İstanbul, tarihsiz.

"Günah, vicdanını tırmalayıp, seni huzursuz eden ve insanların bilmesini istemediğin şeydir" şeklinde tanımlamıştır.⁷

II. TÖVBENİN ÖNEMİ

Tövbe, günah işleyen insanın kurtuluş ve Allah'a sığınma kapısıdır. Bu kapıya muhtaç olmayan hiçbir insan yoktur.

لو لم تذبوا لذهب الله بكم و لجا ب قوم يذبون فيستغفرون الله فيغفر لهم

"Eğer siz günah işlememiş olsaydınız Allah sizi yok eder, başka bir kavim getirir, onlar günah işlerler, günahlarının bağışlanmasını Allah'tan isterler, Allah da onları bağışlar"⁸ anlamındaki hadis bu gerçeğe işaret etmektedir.

Kur'ân'ı Kerîm'de pek çok âyette yüce Allah ve bir çok hadis-i şerifte Peygamberimiz (a.s.) tövbe etmeyi emretmektedir:

و توبوا الى الله جميعا ايه المؤمنون لعلمكم تفلحون

"Ey müminler! Hepiniz Allah'a tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz" (Nur, 24/31).

يا ايها الناس توبوا الى الله و استغفروه فاني اتوب في اليوم مائة مرة

"Ey insanlar! Allah'a tövbe edip O'ndan af dileyiniz. Zira ben O'na günde yüz defa tövbe ediyorum."⁹

و الله لاستغفر الله و اتوب اليه في اليوم اكثر من سبعين مرة

"Vallahi ben günde yetmiş defadan fazla Allah'tan beni bağışlamasını diliyor, tövbe ediyorum."¹⁰

Anlamındaki âyet ve hadisler, işlediğimiz günaha mutlaka tövbe etmemiz gerektiğini ifade etmektedir. Tövbe etmek, hem Allah ve Peygambere itaattir hem de günahlardan kurtuluştur. Tövbe etmeyen insan kendisine zulmetmiş olur.

و من لم يتب فولئك هم الظالمون

"Kim tövbe etmezse işte onlar zalimlerin ta kendileridir" (Hucûrat, 49/11) anlamındaki âyet bunun delilidir.

Kur'ân-ı Kerîm'da, işlenen günahlara tövbe etme ile ilgili örnekler vardır.

Yüce Allah Adem (a.s.) ve eşini cennete koymuş ve orada her türlü nimetten yiyip içebileceğini bildirmiş, imtihan için bir ağacın meyvesinden yemeyi yasaklamış ve

و لا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظالمين

"...Şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz" (Bakara, 2/35) buyurmuştur. Adem (a.s.) ve eşi Şeytana kanarak bu yasağa riayet edememişlerdir (Bakara, 2/36). Adem (a.s.) ve eşi yaptığına pişman olmuşlar ve günahlarına tövbe etmişlerdir:

"فَتَلَقَى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ"

Adem (vahiy yoluyla) Rabbinden bir takım kelimeler aldı ve O'na tövbe etti ... (Bakara, 2/37)

قالا ربنا ظلمنا انفسنا و ان لم تغفر لنا و ترحمنا لنكونن من الخاسرين

"Rabbimiz! Biz nefsimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen mutlaka biz ziyana uğrayanlardan oluruz" diye yalvardılar" (A'râf, 7/23). Allah da onların tövbelerini kabul etti.

⁷ Müslim, Birr 15. IV .1980.

⁸ Müslim, Tövbe, 11, IV, .2106.

⁹ Müslim, Zikr, 42. 12. IV, 2076.

¹⁰ Buhârî, Deavât, 3 . IIV.145.

Musa (a.s.) birine bir yumruk vurmuş ve adam ölüvermiştir (Kasas, 28/15). Bunun üzerine,

قال رب اني ظلمت نفسي فاغفر لي فغفر له

"Rabbim, ben nefsimi zulmettim, beni bağışla (diye) yalvarmış Allah da onu bağışlamıştır" (Kasas,28/16).

Zikrettiğimiz ayet ve hadisler, tövbe etmenin gerekliliğini, verdiğimiz örnekler ise yapılan tövbeleri Allah'ın kabul ettiğini ifade etmektedir.

III. TÖVBE'NİN UNSURLARI

Tövbenin üç unsuru vardır: a) Tövbe etmeyi gerektiren günah b) Günaha tövbe eden insan c) Tövbeyi kabul eden Allah.

1. Tövbe etmeyi gerektiren günah

Tövbenin söz konusu olabilmesi için işlenmiş bir günahın bulunması gerekir. **Günah**, Kur'ân-ı Kerim'de "**büyük günah**" ve "**küçük günah**" olmak üzere iki çeşit olarak zikredilmiştir:

ان تجتنبوا كبائر ما تنهون عنه نكفر عنكم سيئاتكم وندخلكم مدخلا كريما

"Eğer siz size yasaklanan günahların büyüklerinden kaçınırsanız sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi güzel bir yere (cennete) koyarız" (Nisa, 4/31) buyurulmuştur. Bu âyette büyük günahlar "**kebâir**" kelimesi ile küçük günahlar ise "**seyyiât**" kelimesi ile ifade edilmiştir. Başka bir âyette bu husus şöyle ifade edilmektedir.

الذين يجتنبون كبائر الاثم و الفواحش الا اللثم ان ربك واسع المغفرة...

"(İşlerini en güzel biçimde yapan mümin) kimseler, küçük günahlar hariç büyük günahlardan ve çirkin işlerden kaçınırlar. Şüphesiz Rabbin, bağışlaması çok geniş olandır..." (Necm, 53/32). Bu âyette de günahlar, "büyük günahlar - çirkin işler" ve "küçük günahlar" olmak üzere iki çeşit olarak zikredilmiştir.

Mümin büyük veya küçük her türlü gınahtan sakınmalı, günahını sırtında kendisine sıkıntı veren ağır bir yük olarak görmelidir. Bir hadis-i şerifte Peygamberimiz şöyle buyurmuştur.

ان المؤمن يرى ذنوبه كأنه في اصل جبل يخاف ان يقع عليه و ان الفاجر يرى ذنوبه كذباب وقع على انفه

"Mümin günahlarını, sanki dibinde oturup da üzerine düşeceğini sandığı bir dağ gibi görür. Fâcir ise günahlarını burnuna konan sinek gibi görür."¹¹

a) Küçük günahlar ibadetler, musîbet ve felaketlere sabır gibi yapılan güzel ameller sebebiyle bağışlanır.

الصلوات الخمس و الجمعة الى الجمعة مكفرات لما بينهن اذا اجتنبت الكبائر

"Beş vakit namaz ve Cuma namazı diğer Cuma namazına kadar büyük günahlardan kaçınıldığı takdirde aralarında işlenen küçük günahlara kefarettir",¹²

ما يصيب المؤمن من وصب ولا نصب ولا سقم ولا حزن حتى الهم يهمله الا كفر به من سيئاته

"Mümin kişiye bir ağrı, bir yorgunluk, bir hastalık, bir üzüntü hatta küçük bir tasa hali isabet edecek olsa, bunlar müminin bir bölüm günahlarına kefarettir",¹³

ما يصيب المسلم من نصب ولا وصب ولا هم ولا حزن ولا اذى ولا غم حتى الشوكة يشاكها الا كفر الله بها من

خطاياها

¹¹ Tirmizî, Kıyame 49. V, 658.

¹² Müslim, Tahâre, 16, .I. . 209

¹³ Müslim, Birr, 52, .IV, 1996

"Müslümana, fenalık, hastalık, keder, hüzn, eza, can sıkıntısı âriz olmaz, hatta vücuduna bir diken batırılmaz ki, Allah bu musibetler sebebiyle onun hatalarını ve günahlarını bağışlamış olmasın"¹⁴ anlamındaki hadisler buna delildir.

b) Büyük günahlara mutlaka tövbe edilmesi gerekir. "**Büyük günah**", hırsızlık etmek, yalan söylemek, yalancı şahitlik yapmak, iftira etmek, zina etmek, namaz kılmamak, oruç tutmamak, zekat vermemek gibi Allah ve Peygamberin kesin emir ve yasaklarına uymamak, haram kıldığı şeyleri yapmak ve işleyenlere ceza olarak Allah'ın gazabı, laneti, azabı ve cehennem olduğu bildirilen günahları işlemektir.

Allah ve Peygamberin emir ve yasaklarına uymak sevap, uymamak ise günahdır. Mümin küçük büyük demeden her türlü günahdan sakınmalıdır. Tövbeyi gerektirmiyor diye küçük günahları işlemek doğru bir davranış değildir. Çünkü küçük günahlar çoğaldıkça insanın büyük günahlar işlemesine sebep olabilir.

Többenin geçerli olabilmesi için **makbul bir tövbe** olması gerekir. Makbul tövbe şartlarına uygun yapılan tövbeye denir ki bu tövbe, Kur'an'da "tövbe-i nasûh" olarak ifade edilmektedir.

يا ايها الذين امنوا توبوا الى الله توبة نصوحا

"Ey müminler! Allah'a içtenlikle tövbe edin" (Tahrîm, 66/8)

"**Tövbe-i nasûh**" samîmî olarak yapılan, insanın halini düzelten ve sütün memeye dönmediği gibi kişinin bir daha o günaha dönmesine engel olan tövbe demektir.¹⁵ Hz. Ömer, Übey ibn Ka'b ve Muâz bin Cebel nasûh tövbesini şöyle tanımlamışlardır: "**Tövbe-i nasûh, sütün memeye dönmediği gibi kişinin tövbe ettiği günaha bir daha dönmemesidir.**"¹⁶

Hz. Ali, bir bedevînin,

اللهم اني استغفرك و اتوب اليك

"Ey Allah'ım, senden beni bağışlamamı diliyor ve (sana günahlarımdan dolayı) tövbe ediyorum" diyerek tövbe ettiğini duymuş ona, "Ey adam! Tövbede dil çabukluğu, yalancılardan tövbesidir" demiştir. Adamın, "O halde tövbe nedir?" diye sorması üzerine, Hz. Ali ona, "Többenin altı özelliği vardır" demiş ve bu özellikleri şöyle sıralamıştır: **1.** Geçmiş günahlara pişmanlık duymak, **2.** Yerine getiremediği farzları kaza etmek, **3.** Mazlumun hakkını vermek, **4.** Hak sahipleriyle helalleşmek, **5.** Bir daha günaha dönmemeye azmetmek, **6.** İbadet ve itaat ile nefsi olgunlaştırmaktır.¹⁷

Günah işleyen insan ya "**Allah hakkını**" veya "**kul hakkını**" ihlal etmiş olur. Bir başka ifade ile insan; Allah'a karşı veya insanlara karşı günah işlemiş olur.

a) Allah'a karşı işlenen günahlar. Bu tür günahlar iki şekilde işlenir.

1. Allah'ın farz kıldığı bir görevi terk etmek. **Bu tür günaha tövbe**, pişmanlık duymak ve hemen o görevi yapmaya başlamak, geçmişte yapamadıklarını kaza etmek, Allah'tan af ve mağfiret dilemekle gerçekleşir. Mesela mümin namaz kılmıyor ve oruç tutmuyorsa hemen namaz kılmaya ve oruç tutmuyorsa başlar.

2. Allah'ın haram kıldığı ve yasak ettiği bir şeyi yapmak. **Bu tür günaha tövbe**, haram ve yasak olan söz, fiil ve davranışı terk etmek, yaptığına pişman olmak, Allah'tan af ve mağfiret dilemekle gerçekleşir. Mesela içki içenin derhal içkiyi, kumar suçu işleyen kumarı terk etmesi gerekir.

¹⁴ Buhârî, Merda', 1. c.VII, s. 2

¹⁵ es-Sâbüni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsir*, III, 410. Dâru'l-Kur'ân, Beyrut, 1981.

¹⁶ Bağavî, Hüseyin b. Mes'ûd, *Meaâlimü't-Tenzil*, VIII, 169. Dâru Taybe, Beyrut 1993.

¹⁷ Yazır, VIII, 165.

"Allah hakkı" ile ilgili günaha tövbe etmede üç şartın birlikte bulunması gerekir: 1. Günah işlediğine pişmanlık duymak, 2. İşlediği günahı terk etmek 3. O günahı bir daha yapmamaya karar vermek. Bu üç şarttan biri eksik olursa tövbe geçerli olmaz.

b) İnsanlara karşı işlenen günahlar. Bu tür günahlar da iki şekilde işlenir.

1. Borcu vermemek, malına veya canına zarar vermek şeklinde maddî olur. Bu tür günaha tövbe edebilmek için haksız olarak elde edilen malın sahibine iadesi; mal mevcut olup sahibi bilinmiyorsa, bu malın sadaka olarak verilmesi; zarar, telafi edilen bir şey ise bu zararın telafi edilmesi gerekir. Dövme gibi telafisi mümkün olmayan bir hak ise özür dilenmesi gerekir.

2. Gönül kırmak, üzme, gıybet etmek, su-i zanda bulunmak şeklinde manevi şekilde olur. Bu tür günahın tövbesi hak sahibinden özür dilenip helallik alınmak suretiyle yapılır. Hak sahibi ölmüş ise arkasından hayır dua yapılır, hayır ve hasenat işlenir.

Dolayısıyla "kul hakkı" ilgili günaha tövbede, Allah hakkı ile ilgili tövbedeki şartlara ilave olarak kul hakkından kurtulmak ve hak sahibi ile hellaşmak şarttır.

من كانت له مظلمة لاحد من عرضه او شئى فاليتمه منه اليوم قبل ان يكون دينار و لا درهم ان كان له عمل صالح احذ منه بقدر مظلمته ان لم يكن له حسنات اخذ من سيئات صاحبه فحمل عليه

"Kimde başkasının malı ve namusu ile ilgili hakkı varsa, paranın ve malın geçerli olmadığı kıyamet gününden önce o kişiden helallik alsın. Aksi taktirde o kişinin iyiliklerinden alınarak, yaptığı haksızlıklara mukabil hak sahibine verilir. O kişinin iyiliği yoksa hak sahibinin günahlarından alınarak haksızlık edene yüklenir."¹⁸

Âyet ve hadislerde "tövbe" kelimesi ile birlikte geçen ve âdeta onunla özdeşleşen bir kelime daha vardır ki, o da "istiğfar" kelimesidir. *İstiğfâr*, Allah'tan af ve bağışlanma dilemektir. Bu iki kelime "tövbe-istiğfar" olarak ifade edilir. İnsan, istiğfar ile kötülüklerden ayrılırken tövbe ile Hakk'a dönmüş olur. Yüce Allah,

و ان استغفروا ربكم ثم توبوا اليه

"Rabbimize istiğfar edin, sonra O'na tövbe edin buyurmaktadır (Hüd, 11/3).

Tövbe etmede zaman ve mekan

a) İşlenen günaha en kısa zamanda tövbe edilmelidir. Çünkü tövbeyi geciktirmek ayrı bir günahdır. Tövbe etmeyi geciktiren kimse, Allah'ın "tövbe edin" emrine uymamış olur.

Yüce Allah, tövbenin acele yapılmasını emretmektedir:

انما التوبة على الله للذين يعملون السوء بجهالة ثم يتوبون من قريب فاولئك يتوب الله عليهم

"Allah katında tövbe ancak bilmeyerek günah işleyip sonra çok geçmeden tövbe edenlerin tövbesidir. İşte Allah bunların tövbesini kabul eder..." (Nisa, 4/17). Ayette geçen "es-sû" kelimesi, küfür, şirk, nifak ve isyan gibi bütün günahları kapsar.¹⁹ "Bilmeyerek" diye çevirdiğimiz "cehâlet" kelimesi, bir söz, fiil veya davranışın günah olduğunu bilmeyerek yapmak anlamında değildir. Tâbiin alimlerinden Katâde b. Dâime Hz. Peygamberin ashabının bilerek veya bilmeyerek yapılsın her günahın cehalet olduğu konusunda ittifak ettiklerini söylemiştir.

(اجمع اصحاب النبي على ان كل معصية فهو بجهالة عمدا كانت او جهلا).²⁰

Dolayısıyla Allah'a isyan eden kimse o günahı terk edinceye kadar "câhildir"

فكل من عصى ربه فهو جاهل حتى ينزع عن معصيته.²¹

¹⁸ Buhari, Mezalim, 10. III , 99.

¹⁹ Kurtubî, Muhammed. Ahmed, *el-Câm'i Liahkâmi'l-Kur'an*, III, 92. Dâru İhyâü't-Türâsî'l-Arabiyyi, Beyrut, 1965.

²⁰ Kurtubî, II, 92.

Ayette geçen "*min karîbin*" ile maksat, ölümden önce, yaşama ümidi var iken tövbe edilmesidir. Peygamberimizin (a.s.),

ان الله عز و جل ليقبل توبة العبد ما لم يغرغر

"Allah kulunun tövbesini can boğaza gelmedikçe kabul eder"²² anlamındaki hadisi buna işaret etmektedir. Son nefeste yapılan iman da²³ tövbe de makbul olmaz. Nitekim son nefesinde denizde boğulmak üzere iken tövbe edip iman etmek isteyen zalim Firavun'un imanı kabul olmamıştır.²⁴ Nisa suresinin 18. âyetinde son nefeste yapılan iman ve tövbenin makbul olmadığı açıkça bildirilmektedir:

و ليست التوبة للذين يعملون السيئات حتى اذا حضر احدهم الموت قال اني تبت الن و لا الذين يموتون و هم كفار

"Yoksa makbul tövbe, kötülükleri (günahları) yapıp yapıp da sonra kendilerine ölüm gelip çattınca, 'işte ben şimdi tövbe ettim' diyen kimseler ile kâfir olarak ölenlerin tövbesi de değildir..." (Nisa, 4/18)

İmam Gazalî, kişi yaptığı işin günah olduğunu anladığı an, derhal nedamet duymalı ve iyi ameller işleyerek günahlarını silmelidir. Aksi halde kötülükler kalbini kaplar, sonra bunun izalesi zor olur, demektedir.²⁵

Tövbe etmede niçin acele edilmesi gerekir? Acele edilmesi gerekir çünkü ölümün bizi ne zaman yakalayacağı belli değildir. Ayrıca tövbe edilmediği takdirde çoğalan günahlar kalbin kararmasına sebep olur. Çünkü her günah ile kalpte siyah bir nokta hasıl olur. Peygamberimiz (a.s.) bu konuda şöyle buyurmuşlardır:

ان المؤمن اذا اذنب كانت نكتة سوداء في قلبه

"Mümin bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta oluşur."²⁶

كلا بل ران على قلوبهم ما كانوا يكسبون

"Hayır hayır! Doğrusu onların kazanmakta oldukları (günahlar) kalplerini paslandırmıştır" (Mutaffifin, 83/14) anlamındaki âyet de bu gerçeğe işaret etmektedir.

b) Tövbe için belirli bir mekana ihtiyaç yoktur. Kişi her zaman her yerde tövbe edebilir. Yeter ki samimiyetle Allah'a yönelsin, günahının affını istesin. Tövbe, camide, evde, işyerinde, yolda her hangi bir yerde yapılabilir. Kişinin günahlarını göz önüne getirerek onların çirkinliklerinden kurtulmaya karar verdiği her yer, tövbe için bir mekandır. Yunus (a.s.)'ın balığın karnında karanlıklar içinde günahını itiraf ederek tövbe etmesi bunun delilidir.

و ذا النون اذ ذهب مغاضبا فظن ان لن نقدر عليه فنادى في الظلمات ان لا اله الا انت سبحانك اني كنت من الظالمين فاستجبنا له و نجيناها من الغم و كذلك نجى المؤمنين

"(Ey Peygamberim!) Balık sahibi (Yunus'u) da hatırla. Hani öfkelenerek (Allah'tan izin almadan halkının arasından ayrılıp) gitmişti de bizim kendisini sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Karanlıklar içersinde 'Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni eksikliklerden tenzih ederim. Ben gerçekten nefsimi zulmedenlerden oldum' diye dua etmişti. Biz de onun duasını kabul ettik ve kendisini kederden kurtardık. İşte biz müminleri böyle kurtarıRIZ" (Enbiya, 21/87-88).

c) Tövbe etmek için aracıya ihtiyaç yoktur. Tövbenin yeri, iman ve ihlasın yeri olan kalptir. Kalbiyle Allah'a yönelen, günah işlediğine pişmanlık duyan ve işlediği günahı terk eden kimse tövbe etmiş sayılır.

2. Günahına tövbe eden insan

²¹ Kurtubî, II, 92.

²² İbn Mace, Zühed, 30. II, 1420.

²³ Mümin, 40/85.

²⁴ Yunus, 10/90-91.

²⁵ Gazalî, IV, 11-13.

²⁶ İbn Mâce, Zühed, 29. II, 1418.

İnsan günah işleyebilir. Önemli olan insanın hiç günah işlememiş olması değil günah işlediğinin bilincinde olması, yaptığı hatanın farkına varması, Allah ve Peygambere isyan durumuna düştüğünü anlaması, işlediği günahı dolaylı huzursuzluk duyarak derhal tövbeye koşabilmesidir. Çünkü günah işledikten sonra kişinin huzursuz olması onun imanına işaretir. Kur'an'da Allah bu kimseleri muttakî ve muhsin olarak isimlendirmektedir.

و الذين إذا فعلوا فاحشة أو ظلموا أنفسهم ذكروا الله فاستغفروا لذنوبهم و من يغفر الذنوب الا الله و لم يصروا
على ما فعلوا و هم يعلمون

"Onlar (muttakî insanlar) çirkin bir iş yaptıkları yahut nefislerine zulmettikleri zaman Allah'ı hatırlayıp hemen günahlarının bağışlanmasını isteyen kimselerdir. Allah'tan başka günahları kim bağışlayabilir? Onlar bile bile işledikleri günahı ısrar etmezler" (Al-i İmrân, 3/135) Peygamberimiz (a.s) ise,

إذا سرتك حسنتك و سانتك سينتك فانت مؤمن

"Seni iyi amellerin sevindirir, kötü amellerin (günahların) üzerese sen müminsin" buyurmuştur.²⁷

Her ne kadar işlediği günahların tamamına tövbe etmek esas ise de kişi, sadece işlediği her hangi bir günahına da tövbe edebilir. Örneğin alkol bağımlısı bir kişi, bir anda alkolü terk edemeyebilir. İçki içmeyi terk edemiyor diye işlediği diğer günahlara tövbeyi terk etmesi gerekmez..²⁸

Kişi tövbe ettikten sonra halini düzeltmeli, yaptığı kötülüklerin yerine iyi ameller yapmaya çalışmalıdır.

الا من تاب و امن و عمل عملا صالحا فاولئك يبذل الله سيئاتهم حسنات

"Ancak tövbe edip iman eden ve salih amel işleyenler hariç. Allah bunların kötü amellerini iyi amellere çevirir..." (Fürkân, 25/70),

و من تاب و عمل صالحا فانه يتوب الى الله متابا

"Kim tövbe edip sâlih amel işlerse işte o, Allah'a tövbesi kabul edilmiş olarak döner" (Fürkân, 70-71)

Bu âyetlerden tövbenin sağlıklı ve kabule şayan olmasının şartı, sâlih amel yapmak olduğu anlaşılmaktadır.

Şartlarına uygun olarak tövbe eden kimse hiç günah işlememiş gibi olur.

التائب من الذنب كمن لا ذنب له

"Günahına tövbe eden kimse hiç günahı olmayan kimse gibidir"²⁹ anlamındaki hadis bunun delilidir.

3.Tövbeyi kabul eden

Dinimizde "tövbe" doğrudan doğruya, hiç aracı olmadan Allah'a yapılır. Şartlarına uygun olarak yapılan tövbeyi Allah kabul eder. Allah Kur'an'da kendisini "tövbeleri kabul eden" (*kâbil'üt-tevb*), "tövbeleri çok kabul eden, devamlı kabul eden" (*tevvâb*), "günahları bağışlayan" (*ğâfirü'z-zenb*), "günahları çok bağışlayan" (*ğafûr*) olarak tanıtmaktadır.

غافر الذنب و قابل التوب شديد العقاب ذي الطول

"(Allah), günahları bağışlayan, tövbeyi kabul eden, azabı ağır olan, lutuf sahibi olandır" (Mümin, 40/3).

²⁷ Ahmed, IV, 397. V, 251.

²⁸ Kurtubî, V. 90.

²⁹ İbn Mâce, Zühd, 37. . II, 1420.

ان الله تواب رحيم

“Şüphesiz Allah çok merhametlidir, tövbeleri çok kabul edendir” (Hucurat, 49/12).

و هو الذي يقبل التوبة عن عباده و يعفو عن السيئات و يعلم ما تفعلون

"O, kullarının tövbesini kabul eden, günahlarını bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir" (Şura, 42/25).

و اني لغفار لمن تاب و امن و عمل صالحا ثم اهتدى

"Şüphe yok ki ben tövbe edip iman eden ve Salih ameller işleyen; sonra da doğru yol üzere devam eden kimse için son derece affediciyim" (Taha, 20/82)

Yüce Allâh'ın tövbeleri kabul etmesi O'nun merhametinin geniş olmasının bir sonucudur. Allah kulunun tövbe etmesine çok sevinir

الله افرح بتوبة عبده من احدكم يجد ضالته بالفلاة "Allah birinizin tövbesine yitiğini çölde bulan kimsenin sevinmesinden daha çok sevinir."³⁰

Ömer b. Hattab anlatıyor: Müminlerle müşrikler arasında yapılan bir savaş sonunda bir esir gurubu Hz.Peygamber'e geldiler. Bu sırada bir kadın esir, bir oyana bir buyana koşarak kaybettiği çocuğunu arıyordu. Çocuğunu esirler arasında buldu. Onu aldı hasretle bağrına bastı ve emzirmeye başladı. Bunu gören Allah Elçisi bize döndü,

اترون هذه المرأة طارحة ولدها في النار

“Ne dersiniz, hiç bu kadın çocuğunu ateşe atabilir mi?” dedi. Biz de,

لا قلنا لا و الله و هي تقدر ان تطرحه

“Hayır Allah'a yemin ederiz ki, o kadın çocuğu atamaz” dedik. Hz. Peygamber devamla;

الله ارحم بعباده من هذه بولدها

“Allah'ın kullarına merhameti, bu kadının çocuğuna olan şefkatinden çok daha fazladır”³¹ buyurdu.

Yüce Allah çok merhametlidir, kendisine yönelen ve işlediği günahını itiraf edip af dileyen kulunu bağışlar:

جعل الله الرحمة مائة جزئ فامسك عنده تسعة و تسعين و انزل في الارض جزنا واحدا فمن ذلك الجزئ تتراحم

الخالق حتى ترفع الدابة خافرها عن ولدها خشية ان تصيبه

“Allah rahmetini yüz parçaya ayırmıştır. Bunlardan doksan dokuz tanesi kendisine, bir tanesini de arza indirmiştir. Bu bir parça rahmetle tüm yaratıklar birbirlerine şefkat gösterirler. O kadar ki, bir hayvanın yavrusunu emzirirken bir kötülük dokunur diye ayağını kaldırması da bu bir rahmetendir”³².

Mümin, çok merhametli olan Allah'ın rahmetinden hiçbir zaman ümit kesmemelidir:

عانه هو الغفور ٥ قل يا عبادي الذين اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ان الله يغفر الذنوب جمي

“(Ey Peygamberim!) De ki: Ey kendilerine yazık eden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz. Allah, bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir” (Zümer, 39/53).

Allah tövbe eden kullarından razı olur,onları sever.

³⁰ Müslim, Tevbe, 1..IV, .2102.

³¹ Müslim, Tevbe, 22. .IV, 2109.

³² Müslim, Tevbe, 17. IV, 2108.

ان الله يحب التوابين و يحب المتطهرين

“Şüphesiz Allah çokça tövbe edenleri ve iyice temizlenenleri sever” (Bakara, 2/222) anlamındaki âyet bu gerçeği ifade etmektedir.

Yüce Allah Tövbe suresinin 111 ve 112. âyetinde 9 özelliğe sahip olan insanların büyük başarı elde ettiklerini bildirmekte ve bu kimseler arasında tövbe edenleri de zikretmektedir. Ayetin sonunda müminlerin müjdelenmesi istenmektedir.

و بشر المؤمنين

SONUÇ

İnsanlar, sevap ve günah işleyebilecek özellikte yaratılmışlardır. Peygamberler hariç her insanın az çok günahı vardır. Yüce Allah da insanın hiç günah işlememesini değil, günaha ısrar etmemesini, işlediği günahına tövbe etmesini istemektedir. Bu itibarla insan işlediği günahına tövbe etmelidir. İnsanın tövbe etmede acele etmesi gerekir. Çünkü ölümün insana ne zaman geleceği belli olmaz. Ölüm gelip çatmadan önce şartlarına uygun tövbe edildiği takdirde Allah kulunun tövbesini kabul eder. Çünkü Allah tevvâb yani tövbeleri çok kabul edendir. Allah kulunun tövbe etmesine sevinir. Mümin günahına şartlarına uygun tövbe edebildiği ve günahı bağışlandığı zaman hiç günah işlememiş gibi olur. Tövbe eden mümin, Allah ve peygambere itaat etmiş hem günahından kurtulmuş hem de sevap kazanmış olur.

Tövbeler aracıya ihtiyaç olmadan doğrudan Allah'a yapılır. Tövbe etmek için özel bir zamana ve mekana ihtiyaç yoktur. Her zaman ve mekanda tövbe edilebilir. Kul haklarıyla ilgili günahlarda hak sahibine hakkının verilmesi ve ondan helallik alınması gerekir.

Şirk, küfür, inkâr, isyan büyük küçük her türlü günahın şartlarına uygun tövbe edildiği zaman tövbesi geçerli olur. Sadece son nefeste yapılan tövbeler geçerli değildir.